

PINTÉR LAJOS

Holdárnyék

„ÉRCALAKJA HIRDESSE: SZELLEME ÉL”

Petőfi új szobra Fehéregyházán

1999 könyvhetén ülünk a kiskunfélegyházi Hattyúházban. A falon óriásira nagyított kézirásos Petőfi-vers: itt születtem én, ezen a tájon. Bizony, az egyik legszebb magyar vers: cserebogár, sárga cserebogár, hányszor eszembe jut Petőfi, amikor a Tiszagáton nagy ütődéssel cserebogár vágódik testemhez.

A könyvtáros körbevezet, hiszen a kiskunfélegyházi Hattyúház ma már könyvtár, és magyarázza, hogy itt egykoron Petőfi édesapjának mészárszéke volt. Mutatja, melyik részen tárolták, mely részen árulták a húsfélét. Magamban meghatottan képzelem el a mészárszék véres tömbjei, marcona legényei között a rohangáló nádszál Petőfit. Meghatottan gondolok rá, hogy – jól számolom – százhetven évvel ezelőtt itt állt, ahol mi most írótalálkozónkra várunk a meszelt fehér falak között. Meszelt fehér falak lehettek akkor is, bizonyára, s fehér bőrköpenyes henteslegények félbeszelt borjakat vittek vállukon. Petőfi Sándor pedig már tanulta a betűvetést, botot vágott, fűzfaágat, azon lovagolt, s fűzfából készített sípját fújta.

Gyerekkoromban az én nagyapám is megtanított erre a tudományra, emlékezem, ahogy bicskájával óvatosan ütögette a kiválasztott fűzfaágat, mielőtt megmunkálta.

Kimegyünk a Hattyúház, az egykori Petrovits mészárszék elé, megnézzük a költő szobrát. Magának a szobornak is külön története és külön történelme van. Köllő Miklós gyergyócsomafalvi születésű székely mester készítette, jó száz éve, 1897-ben, s a segesvári várban, a megyeháza előtti téren állt. 1916-ban – a közelgő front elől menekítve – szállították Pestre, ércöntőben feküdt, beolvasztásra várva, úgy nevezték: „a segesvári bujdosó szobor”.

A kiskunfélegyháziak 1921-ben mozgalmat indítottak a szobor megmentésére, és városuk számára kívánták megszerezni. Buzgólkodásukat siker koronázta, a segesvári bujdosó szobor Petőfi születésének 100. évfordulójára a városba került.

A közoktatási miniszter üzent a derék lokálpatriótáknak: „Méltányolva Kiskunfélegyháza város közönségének hazafias lelkesedését, úgy határoztam, hogy Petőfi Sándor ércszobra, Köllő Miklós alkotása Kiskunfélegyházán állíttassék fel.”

A leírások szerint a félegyháziak a kemény tél, az utakat takaró félméteres hó ellenére a szobrot 1922 februárjában a határozat után rögvest „hazaszállították”.

Február 12-én városi négyes fogat indult a szoborért, a téli ítéletidőben, szakadó hóesésben két nappal később már a szoborral indultak Pestről vissza. Szávai Gyula, a Petőfi Társaság főtítkára „kísérőcédulát” is adott a szállítóknak. Ebben írta: „Tél van. – Ki is utazhat más ilyen időben, mint Petőfi Sándor.”

Eltelt azóta 77 év, hetvenhét év, két hetes, két kaszás: rendet is vágott közöttünk, rendet is vágott a világ réjtjén.

S most Petőfink új évfordulójára készülődünk, az öntudatos félegyháziak, akik tudják, hogy városuk büszkeségére hirdeti Petőfi: úgy mentem el innen, mint kisgyermek. Az öntudatos félegyháziak külön is készülnek 1999. július 31. méltó megemlékezésére, Petőfi halálának 150. évfordulójára.

Fehéregyházával vették fel a kapcsolatot. Az a város, ahonnan költőnk elindult, s az a város, amely Segesvárról szobrot kapott, azzal a várossal, ahová Petőfi fájdalomosan megérkezett. Fehéregyházával, ahol Illyés szerint is, Szilágyi Domokos szerint is a költő szembefordult a dzsidásrohammal: szemből halál!

És az ajándék szoborért nem üzleties, hanem fenségesen emberi cserében közgyűjtésből most Kiskunfélegyháza a közelgő évfordulóra, Petőfi halálának százötvenedik évfordulójára szobrot ajándékoz Fehéregyházának. A szobor kész. Az adományozók akarata szerint: ércalakja hirdetheti majd, hogy szelleme él!

Július 31-én avatják „a világ magyarságának közös akaratából”, „a népek barátságának és kölcsönös megbecsülésének maradandó jelképeként”, hogy nyilatkozatukból idézzek dadogósan hivatalosan pontos szavakat.

Ténylegesen vagy csak gondolatban, lélekben e szoboravatáson én is ott leszek. Nekem is nagy nap lesz, általános iskolai osztálytársam, az időközben neves, nemzetközi rangú szobrászművész, Máté István készítette az új szobrot. Nemcsak szívközeli, hanem kézközeli is nékem tehát e munka, ezen alkalom.

Nézem az új szobrot, a lenni vagy nem lenni kérdésének időpillanatában lévő költő szobrát. A harcba, halálba induló költő arcán, akárhányszor is nézem, azt látom ott: az Élet-reményt!

HOLDÁRNYÉK

Nem akartam nézni az évszázad égi jelenségét, a teljes napfogyatkozást, nem akartam nézni se védőszemüveggel, se nélküle. Petőfi belenézett az elfogyó, újra felragyogó Napba, és egyik szemét maradandó károsodás érte. Azt írta, lehet, nem láthat életében már lányt és pipafüstöt.

Igaz, ami igaz, szememet féltettem magam is, különben is gyenge, gyakran fájó, gyakran túlerőltetett szememet.

És szememfényre: a Család szemefényét is féltettem, fiaim is úgy döntöttek, az én félelmeimtől függetlenül, hogy nem néznek a Napba.

Déltől a szobába beszűrődő árnyékokból éreztük, hogy megkezdődött az égi csoda. A Hold egyre nagyobb és nagyobb falatot harap ki a Napból. Lehűlést vártunk, éjszakai sötétséget és szélvihart. Nem volt lehűlés, csak egy-két fokos enyhülés a nyárvégi hőségben, nem volt éjsötét, csak afféle alkonyati félárnyék, s nem volt szélvihar, csak langy szellő.

Lementem lakótelepi szobámból a ház elé, és gondosan vigyáztam, hogy ne tekintsek az égre, magam elé nézve csak a fények, árnyak játékát figyeltem, csak az északi, nyugati égboltot kémleltem, hogy feltűnik-e rajta nappali csillag.

És akkor egy koldus megérkezett, kukázó koldus, aki menetrendje szerint járja végig a házak elé kített szemeteseket, s abból guberál. Napfogyatkozás idején is. Őt nem érdekelte az égi csoda, lökdöste a kített szemetet, válogatott közötté, kenyeret, gyümölcsöt, kített ruhát keresett. Épp a napfogyatkozás teljessége volt, a Hold épp fölfalta a Napot, a nappali sötétség épp legyőzte a fényt, épp pillanatnyi világvége volt. Nem

néztem az égre, de az alkonyatból tudtam, s a körülálló emberek tapsából, füttyögéséből.

Éles kiáltást hallottam akkor: nem mész onnan! Nem tudtam, kinek szól. Valami ősi babonával a Napot fölfaló Hold-Sárkányra üvöltött valaki – gondolhattam. De nem gondoltam, inkább gyanítottam, hogy ez az egetrázó kiáltás a nappali sötétség kukázójának szól.

Megerősítésül valamelyik ablakból jókora bot repült felé, akkora bot, hogy amennyiben eltalálja, lehet, agyon is üti. Hatalmas csattanással landolt mellette a betonon. Néztam, s láttam, hogy meg se rezzent, végezte tovább kutatgatását, s amikor végzett a válogatással, továbblépett.

Ijedten, döbbeneten mentem a bothoz, a földre csapódó karóhoz, hogy megnézzem. Fölemeltem a földről, és arrébb hajítottam. S ahogy lehajoltam, és ahogy felálltam, magamról megfélekezvén véletlenül föltekintettem az égre.

A Hold árnyékolása mögül épp előbukkant a Nap. Csodát láttam, szabad szemmel láttam az égi csodát. Fény és árnyék hatalmas harcát. Eddig még sosem látott fényviszonyokat.

Lángvörösben és narancssárgában és bíborban izzott a Nap a Hold remegő fátyla mögött. Ez a fátyol széttörte és szétszikkasztotta a Nap fénykötegeit. Ez a fátyol millió színre bontotta a máskor egyszínű izzó fényt. Akaratlanul egy pillanatra odapillantottam, majd ijedten kaptam el tekintetem. Jaj, nehogy kár érje e véletlen látványtól szememet.

Hisz még látni és láttatni szeretném a Nap fényeit, árnyait. És még látni és láttatni szeretném a hétköznapi Fényeit, Árnyait.

BOZSÓ

1998 decemberében írom, 14-én. Tegnap volt Luca napja, babonás nap. 13-án, 13 féle fából ha küsszékét kezdünk ácsolni, s ha azt 13 napig készíjtjük, 13 nap múlva ráállunk, behunyt szemünk tükrén meglátjuk a jövőt.

De én nem készítek Luca-székét. A múltat, a jövőt, a jelent idegeimben érzem. Vagy lehet, hogy sehol. Hány jövőbelátó volt, mennyi Luca-széken álló költő, tudós és bohóc: aki meglátta előre a 20. század megannyi rettenetét? Sok szék, sok önjelölt jövőbelátó, kevés hiteles gondolat...

December 14-e van, a tegnapi mínusz húsz fok ma reggelre plusz tízbe fordult, itt lengeti a függőnyt az a szél, amely kisöpörte a koránjött hideget. Ebben a felbolydult világban napok óta Bozsó Jánosra gondolok, a nagybeteg festőre, emlékeimet rendezgetem.

Amikor én Kecskemétre kerültem, valamikor huszonkét évvel ezelőtt, személyét, művészetét gyorsan megismertem. Ő a köznyelv szerint Lordok-házának becézett rangos bérházban lakott, szomszédja volt, s orvosa is egy kitűnő belgyógyász, aki nekem pedig rokonom. Az ő révén, az ő közvetítésével ismerkedtünk meg, de igencsak felszínesen.

Amikor évtizedek múltán Bozsó Jánost eme egykori találkozásra emlékeztetem, csak ennyit mond: igen emlékszem, ő zongorázott, én ittam. Márminthogy az orvos zongorázott, ő pedig ivott. A világ persze ennél összetettebb, az orvos nemcsak zongorázott, hanem a térség legjobb belgyógyásza volt, s ő nemcsak ivott, ahogy önironi-

kusan önmagáról mondotta, hanem elsősorban alkotott: létrehozta festői és műgyűjtői életművét.

Engem a sors még ekkor sem rendelt mellé. Többször találkoztam azzal a fiatal festővel-grafikussal, akivel nemzedéktársak voltunk, s akit én kondori áldottságú művésznek gondoltam, s aki alig vitte többre, képkeretet javítgatott, képeket restaurált János szívességéből.

Bozsó hetvenötödik születésnapja s az én Válogatott versek kötetem azután végképp egymáshoz kulcsolt bennünket. Én köszöntésére verset írtam, ő pedig eljött könyvbemutatómra, könyvemet megvette és dedikáltatni sorbaállt. Akkor a dedikálásra nem vállalkoztam: János, Neked én személyesen viszek dedikált könyvet, ezt pedig add neki valami széplánynak – mondtam neki.

A dedikált könyvet vittem is ígéret szerint. Telefonon jelentkeztem nála emígyen: elmennék hozzád, megiszunk két üveg sört. Dehogy kettőt, tízet – válaszolta a telefonba. De a dologból nem lett semmi. Én a magam öt üvegjét még úgy ahogy megiszogattam, kellemes anekdotázás, beszélgetés, esztétizálás közepette, de ő nem nyúlt a pohárhoz. Új képét viszont megmutatta, amelyen még felragyogott, késő őszi fényben az ő imádott Alföld-tája.

Barátom járt nála két hete, új antológiánkat vitte ajándékkul, a Homok-hazát. Bozsó János rosszul érezte magát, remegett. „Most halok meg” – mondotta.

Kinek oly sokszor igaza volt: életben, elméletben, remélem, ez egyszer tévedett. Máskülönben készül, és recseg-ropog alattunk, ha reá állunk, a Luca-széke.

DIÓSZEGI BALÁZS n/N/APJA

Sokszor értelmetlenül futnak el a napok mellettünk, felettünk. Ha nem tudunk napunknak értelmet adni. Ha nincs munkánk, célunk, örömünk, ha nincs munkánkban örömünk arra a napra. Attól még, hogy pirosbetűs, attól még, hogy szombat, vasárnap, még nem ünnep.

A Vakáció például nem pirosbetűs a naptárban, egy legszürkébb hétköznapi, de fiaink ragyogó arccal kipörögnek a napvilágra, s attól ünnep.

Nekem a mai nap pedig attól ünnep, hogy Diószegi Balázs festőművész gyűjteményes kiállítására megyek, a kecskeméti Cifrapalotába. Hogy Diószegi életút kiállítása nyílik! Ünneplőbe öltöztem, egész napi programomat ennek rendeltem alá, s jóleső izgalommal telt napom, hisz koraeste Diószegi Balázs kiállítására megyek. Az Ő napja ez, mondogatom ébredésem óta magamban.

Kortársi nagy festőnk Kiskunhalason él, az Állomás utcában. Egy szocreál panel-lakásba csap oda a mozdonyok gőze, hisz karnyújtásnyira a Vasútállomás, ahol tolnak a József Attila-i mozdonyok. A főiskolán Tóth Menyhért és Szalay Lajos évfolyamátársa volt, szívében most is ott hordozza őket.

A nyáron meglátogattam az idős mestert, nagybetegen találtam. Tudom, a mai kiállítás megnyitón sem lesz itt, telefonon hívott, és kért, hogy levélben számoljak be a megnyitó eseményeiről neki. Majd mindent leírok, majd mindent kerekre rajzolok, majd lekerekítek minden sarkot abban a levélben, hogy véletlenül se sebezhesse meg.

Ottjártamkor dicsérem egy képét, festményét. Angyali összevisszaságban minden, gyógyszeres üvegek, értesítés díszpolgári címről, koszlott vászondarabok és remekművű festmények. Egyik festményen megakad a tekintetem. Koromfekete Nap.

Most a telefonba suttogja halk, beteg hangján: tudod, mi az a kép, a magyarság sorsa.

Balázs bátyám, tudom.

„AZ ÁRUK DÖGCÉDULÁJA”

Pócs Péter graffiti-plakátjai

Valljuk be őszintén, hogy a minket körülvevő világot nem értjük pontosan. Nem értjük a rendszerváltás gyönyörűségét, melyben se rendszer nincs, se váltás, se gyönyörűség.

S nem értjük a körülöttünk lévő fogyasztási kultuszt, melyben a pénz az Isten, melyben az árucikk a szentség, s melyben a fogyasztás, a nagy zabálás a megistenülés.

Miközben a vásárlóerőnk pedig csökken. Miközben koldusok a telt kirakati üveg-pult előtt, miközben hajléktalanok, miközben éhenhalók. Efféleképpen látom világunkat.

S azt látom még: a fogyasztási cikkek tárháza: bővli, zsibvásár. Ócskaságok hal-maza a piacokon, „bolhapiac”, és bolhapiac és zsidvásár a kultúrában. Mindenki olvas, mondotta egy barátom sőt barátném 1989 táján, de környezetében, mondotta, min-denki szemetet. A világhálón is fennakadunk, mint egy síró szűnyog a pók hálóján.

Egy-egy figyelmeztető jel, mint villámlás a nyári éjszakában, de csak egy-egy. Mint például költészetünk nagy öregjéé, Faludy Györgyé, aki azt írja egyik új versében: „a reklám: az áruk dögcedulája”.

Figyelmeztetés ez egyetlen mondatban, egyetlen metaforába foglalt figyelmeztetés: nem biztos, hogy világunk jó irányban halad. Bibó István-i a szó: zsákutcás ez a fejlődés is.

Miért vetitem előre mindezt. Azért, mert elvileg Pócs Péter „reklámgrafikus”. Tehát gyártja az áruk dögceduláját.

De jó érzékkel ezt nem vállalja. Van még szövetségese ebben, az újvidéki Maurits Ferenc, az újvidéki-pesti Baráth Ferenc, talán legszorosabban vett művészeti szövetségesei.

Nem állnak be a sorba. Ők grafikusok maradtak ebben a láthatatlan harcban. Ők nem dögcedulát tesznek az árura, nem eleve vesztesre ítélt csatába küldik őket, hanem ízlésesen csomagolnak. Ők esetleg alkalmazott grafikusok, de nem alkalmazkodó grafikusok.

Graffiti-grafikusok, s legyen ez részemről a legnagyobb dicséret számukra. Mert a jó graffiti: az utca népművészete számomra érték. Érték és tiltakozás. A vonalkódok hatalma idején a grafikus által húzott vonal, vagy krétával falra firkált vonal művészi ereje. Ez nem sok, de manapság csak ez a minden.

TÁVIRAT FALUDY GYÖRGYNEK

A harmincéves Forrás ünnepére

A harmincéves Forrás születésnapját kétszer ünnepeljük, egyszer a kecskeméti új könyvtár gyönyörű díszletei között. Egyszer Pesten a Múcsarnokban. A Múcsarnok

előtt, a Hősök terén görkorcsolyázó kamasz akrobaták. A téren a megállni tilos tábla alatt tilosban parkoló szerkesztőségi autónk.

A pesti estünknek vendége többek között Faludy György is, kísérő nélkül érkezik, fiatalosan, hisz fiatal is, még alig 89 éves. Ameddig verset olvas a pódiumon, ameddig ülök mellette, eszembe jut egy régi történet. A találkozótól után Tolnai Ottóékkal ülünk egy asztalnál, nekik mesélem el.

Faludy György, ha jól emlékszem, 1989 táján talált vissza a magyarországi irodalomba. A Kossuth Klubban találkoztunk vele először, de nem az ő estjén, vendég volt csak, vagy a vajdasági Herceg János (ő kellett volna, hogy Kossuth-díjat kapjon, elsőként a vajdaságiak közül, de csak a jelölt-listára került, s szavazat nélkül maradt, neve ott is rosszul – cz-vel: Herczeg, pedig nem Herczeg Ferenc rokona volt, inkább Németh Lászlóé)... Tehát vagy a vajdasági Herceg János estjén, vagy a wimbledoni Határ Győző szerzői estjén, ők is akkor keresték új erővel az utat a magyar nép szívéhez. Mely szívben, föltételezték, Bartók ül ott, és Kodály mester és Radnóti és Szenczi Molnár, s nem varangyosbéka.

Aranyos béke, nem varangyosbéka.

A találkozáskor kéziratot kértünk tehát az idős, emigráns költőtől, Faludy Györgytől, s ő rövid idő múltán küldött is verseket.

Ülünk a Múcsarnok kávézójában, e régi emlék ötlík fel bennem, és mesélem el Tolnai Ottóéknak.

Szerkesztő kollégám, Szekér Bandi bontotta a postát, emlékezem. Föl-alá szaladgált a szerkesztőségben ideges örömeiben. Hogyan is köszönje meg? – töprenkedett kapkodva. Levelet írt, kézzel, hosszan, több helyen nyomtatott betűkkel, hogy a hosszú levél lényegét kiemelje, de széjjeltépte. Nem jó. Képeslapot vett elő, a legszebbet, csupa nagybetűkkel megírta, színes tollal, ha jól idézem, pirossal, tűzpirossal, de széjjeltépte. Nem jó.

Hirtelen megállt töprengő le s föl járásában, amelyet nevezhetünk rohangálásnak is, és felkiáltott: táviratot adok föl!

Töprenkedem most magam is: van-e még az irodalom történetében példa másik, úgy hiszem nincsen, hogy egy verset táviratban köszönjön meg a szerkesztő!

FÁK

Legkedvesebb fáimat szeretném sorravenni. Mert nem szeretjük a fákat! Mert nem szeretjük, széthasogatjuk törzsüket, letépjük águkat. Nyáron hagyjuk, hogy szomjan vesszenek. Kivágjuk őket, a méltóságos, nagyságos fákat, hogy rossz köztéri szobroknak csináljunk helyet. Pedig ők, megírtam már versben is, pedig ők a legszebb köztéri szobraink, a fák.

Erkölciségük is fejlettebb, mint az őrült emberé, őrült emberiségé, ők még nem indítottak öldöklő háborúkat, ők még nem találták fel az atombombát, ők még nem találták fel a haláltáborokat. Nem a fák szibériadáját.

Tudják a törvényt is, ugyanazt a képet formázza gyökérzetük, mint lombkoronájuk. Tudják, amennyi a múltuk, annyi a jövőjük. Amennyi a földbegyökerezésük, ugyanannyi a légbeiramodásuk.

Szépségük szobrokéval vetekszik, mondtam, vers-sorokéval, énekekéval. Vetekszik az Énekek énekekéval. S túl is élík vendégüket, az embert. A páfrányfenyő még itt

van, az ezredéves tiszafa még itt van, a nagyapám ültette diófa még itt áll, itt áll a zöld lomb-sátor, termést még a dédunokáknak is ad, az ükunokáknak is. S a nagyapám ültette akácfa még holtában is élőket szolgál, tüzenél ott melegedtünk.

S most jöjjön egy élő, egy fájo, egy eleven példa.

Városomban egyik főutcát (milyen furcsa a kifejezés, egyik főutcát, lásd, a nagyvárosoknak több főcájuk van!) városomban az egyik főutcát platánokkal szegélyezték. Gyönyörű platánsor, persze könnyezik a homokon. Gyökere alól szinte kiszalad a futó homok. Persze, könnyezik a végeláthatatlan autó-sortól. A gyönyörű platánsor.

Amely mégis életre kapott, eléri már a házak első emeletét, eléri a másodikat. Ezek már megmaradnak, dacolnak a nyár melegével, a tél fejszeél-hidegével. Csak az emberi örülettel nem tudtak dacolni.

Egyik nap favágókkal találkoztam, s vágják a platánsor fáit, szerencsére nem mindet, csak hármat-négyet. Megállok, kérdezem őket, mit is csinálnak. Szégyenlik munkájukat, látom rajtuk, kiérzik szavaikból. Dehát a főnökség, dehát az igazgatóság, dehát a parancs, hogy vágjanak ki a sorból három-négy platánt, mert nem látszik a mögöttük lévő köztéri szobor. Kis köztéri csobogókút szoborral, meztelen fürdőző női alakkal. Még meghitt is volt, még stílusos is volt, hogy ezt a szobrocskát kis lepellel takarta a fák koronája. Dehát a fáktól nem látszik már jól a szobor, hát szégyenszemre jöjjenek a fejszék.

Legkedvesebb fáim? Például ezek, szegény, kifűrészelt platánok.

FÁK (Könyörgés bocsánatért)

Ha csak rossz minőségű fénymásolatban is, a költő Takács Imre rajzait, szobrait nézegetem.

Takács Imrével a hetvenes évek közepén nap mint nap találkoztunk, Nagy László társaságában, Páskándi Géza társaságában.

Takács Imre legendás figurája volt az akkori irodalmi életnek, a Kortárs szerkesztőjeként vonattal járt be Székesfehérvárról Pestre. Kis válltáskája volt, abban hozta szalonnáját, kisbicskáját, kenyerét otthonról, és a kéziratok felett érkezésekor megreggelizett. Félve néztem a zsírfoltos kéziratokat, melyek a nyomdába készültek asztaláról. És Imre mindig addig-addig szalonnázgatott, míg bicebóca járásával be nem toppant hozzá „kenyerestársa”, Nagy László. De szép volt velük, közöttük fiatal költőnek lenni.

Nemzedékükben divat a többműfajúság. Nagy László is festett, fúrt, faragott, ő is röptette angyalait, mint Kondor Béla. A festő Kondor Béla pedig verseket írt, nem nagylászlósakat, hanem inkább Pilinszky „szálkáihoz” illeszkedőket.

És Nagy László, Szécsi Margit, Kondor Béla: zenéltek, táncoltak is. Tánc házi verseket szerettek, Szécsi Margit fésűmuzsikán játszott, Kondor maga készítette szerkezetten. Valahogy a reneszánsz művészetszmény és embereszmény fényében ragyogtak.

Nézem, lapozom most a hetvenkét esztendő, Székesfehérváron remetéskedő Takács Imre képzőművészeti dolgait, egyik festményén a bohóc: nevető maszkja kezében, ölébe ejtven, az arca, tényleges ember-arca pedig oly szomorú.

Nézem 1988-ban készült faszobrát, Imre itt meg a népi fafaragók testvéreként mutatkozik, épp csak szobra címe századvégien modern: A romlás oszlopai.

Ez az életvidám, reneszánsz ember fekszik most öregkori depressziójában Székesfehérváron az Idősek Otthonában. Kertje, amelyre oly büszke volt, gazosan, elhagyottan. Elfeledetten a szőlőtőkék, gondozatlanok a fák, a gyomoké a rég lábnyomok járta föld. Lánya megkérdezte Imrétől minap, hogy: mit üzen fáinak? Imre feküdt az ágyán, ahogy újabban szokott, vélt vagy valós betegségében, s annyit mondott, fáinak annyit üzent: bocsássanak meg neki.

Fák, bocsássatok meg. Valamennyiünknek.

BUGACI VIRÁGCSOKOR

Finoman remeg a koraőszi levegő a bugaci puszta felett, a nyári sok eső után még zöldell a fű. Artéri növénytársulást látok, s közelebb lépven nem is csalódom, a fák között kisebb patak. Nézd, gyík – figyelmeztet barátom, gyíkcocská fut a mezőben. Gyíkmozgású patak, patakcsörrenésű gyík felel egymásnak.

Ez lenne a puszta, Bugacpuszta a Duna-Tisza legnagyobb legelője. A nyárvég kicsalogatott hozzá. A puszta nyelvünkben azt jelenti: semmi, azt jelenti üresség. De valóban, láthatod, emberi, állati, növényi teljesség, tenger gazdagság.

Homoki növénytársulások, vadvizes rétek, nádasok, szikes tavak, erdősávok váltják egymást. Keresek egy pontot a réten, ahol ellátni – ameddig a szem ellát, a szemhatárig. Nem az utca túloldaláig, nem a szomszédos bérház szürke faláig, fenn a levegőégen nem a szmoghatárig. Keresek a pusztán egy pontot, ahol, mint apró üveg-golyót, megkapom a végtelen távolságot. Magam előtt, magam mögött körbelátok végtelenül, s a kék ég kupolája borul rám. Kék üvegharang.

Ez az óriási tér, ez tette a pusztát a 19. század költője számára a szabadság szimbólumává. A korlátatlan tér, a korlátatlan szemhatár. S talán a csárda is, ahol Bogár Imre, a betyár tanyázott. Lova gyors volt, mint a fecske. Zsandárvilágtól távol élt. Talán még azóta beomlott titkos, homokba fúrt alagutak is segítettek.

A 19. század művészei tanították meg szemünket látni. Látni ezt a szép Alföldet. Petőfi talán, s Munkácsy.

Munkácsy két képére lapozok az albumban, a *Kukoricás* és a *Poros út* címűekre. Egyikén őszi kukoricatarló, rajta a kukoricaszár sátra. Gyermekkoromban benne hányszor elbújtunk, nagyapám még a tilos dohányt is abba rejtette. A kukoricaszár őszi sátra, szememnek máig is a legszebb alföldi kép. A poros úton pedig, két változatban, szekér fut el, szekér jön szembe, két ló és kiscsikó. A képen lebegő porfüggöny. Nem a fölvert út pora, inkább az elvesző emlék múltba porlása.

Lépek a bugaci pusztán, s egy tenyérnyi sziksós pontját keresem meg. Lehajolok, nézem a termőföld sóját. Kőrmömmel kaparom, itt nem terem meg a fű sem, biztosan a só kiölte, a tenyérnyi sziksós rét mégis csupa virág. Szára nincs parányi rózsaszín virág fedi. Csak gyökere és virága, tépni próbálom, de annyira apró, hogy nem fér a körmöm közé. Lásd, a sziksó sem „puszta”, hanem e parány, rózsaszín virág kertje. Jó lenne tudni a nevét.

A sóvirágot pedig külön is megkeresem. Azt ismerem névről is, régről ismerjük egymást. Azt a bokáig, lábszárig felnőtt vadfűben találom meg. Levele bőrs, dús, óriás, földhöz lapul, nem lapulevél, lapulólevél. Színe mint a szőlőlevél ilyenkor, ősszel: zöld és rőt és lángpiros. Szára, virága pedig messze, magasan kiemelkedő. Hosszú virágszáran ül az aprócska kék sóvirág.

Nem kér vizet, e virág szárazon vázámban megmarad. Nem tépem, vigyázok, gyökerét meg ne sértsem. Bicskát veszek elő és óvatosan, emlékül, tisztelgésül egy csokornyí sóvirágot vágok.

LOVAK, LOVACSKÁK

A nyolcvan éve született Abonyi Imre emlékére

A bugaci határ mellett jövök el, itt szedtem nemrég szikvirágot. Csokra mára megszáradt vázámban, szárazvirág: őrzi a nyári alföldi világ, szikvilág, rét emlékét.

A bugaci pusztaság mellett jövök el, nemrég még itt hajtotta lovait a híres Abonyi Imre. Aki ezen a tájon híres ember, az betyár volt, Bogár Imre és társai. Az első híres, világhíres ember a környéken, aki nem betyársággal szerezte hírnevét, ő Abonyi Imre. Fogathajtó világbajnok.

Nyolcvanéves lenne, ha élne. Fordított táltos. A táltos állítólag fölös csonttal születik. Ő fordított táltos: nyolc kezeujjával halt meg. Kettőt elvittek lovai.

Megállok a kék égsátor alatt, messziről látom, hogy még mindig kéklík a határban a szikvirág, sóvirág. Közelebb megyek, közelebb hajolok, és meglepődve látom, a rengő kék virágtenger nem sóvirág. Magamtól nem ismerem meg, bár láthatnám: vadon nőtt őszirózsa. Késemmel kis csokrot vágok, otthon vázába állítom. Esti látogatóim ismerik, mondják a nevét, a sziksó, a pusztaság virága ez is: sziki őszirózsa, sziki csillagrózsa. Egy csokor sziki csillagrózsát tudnék vinni Abonyi Imre sírhantjára.

Olvasok egy emlékezést, népi életmondást, s gyönyörű mondatra lelek benne: a ló négy lábú szárnyas állat.

A jelzőre, a paraszti jelzőre figyeljete: szárnyas. A ló a paraszti udvar istene, mindene, tényleges pegazusa. Aki a lovat így megnevezte, később hosszasan elmondja, a ló több mint házkörüli állat. A ló szimbólum. Ha a gazda reggel kinyitja kertkapuját, és kocsiját kihajtja, akkor annak a fogatnak az udvarból úgy kell kiröplülni! Akinek a fogata röpül, jó gazda. Akinek a fogata nem röpül, rossz gazda.

Másfél éves lehettem, amikor apám-anyám lóra ültetett. Ma is megvan a fénykép, ülök a lovon, talán Csillag volt a ló neve, ülök a lovacskán 1954 nyarán, ülök már magamban, édesapám fogja kicsit a lábamat, támasztja derekamat, hogy le ne essek.

A lovacska homlokán csillag, kis csillagforma jegy. Arról kapta nevét. Édesapám homlokán lórúgás hege, holdsarlója. Alig volt ember a lóval gazdálkodók között, aki homlokán ne viselte volna e holdsarlót.

1954 óta nem ültem lovon. Édesapám sem él már, nincs aki vigyázon megtámasztaná derekamat. Nem ülök lóra, mert leesnék.

Abonyi Imre távoli rokon. Csongrádiak ők is, én is. Az Ő nagyapja és az én déd- vagy üknagyanyám volt férj-feleség, így valahogy. Száz éve, százötven éve volt közeli e rokonság. A mostaniak: az én fiaim és az ő lányunokái negyed- vagy ötödági unokatestvérek. Sajnos, nem láttam soha fogatot hajtani, négyesfogatot. Egyszer egy napot – egész napot – Pesten együtt töltöttünk, ez a legtöbb emlék róla.

Tóth Béla, a csongrádi szobrász, Ő látta hajtani. Izzik a hangja a telefonban, amikor mesél róla. Egy német nagydíjon látta, valamikor a hetvenes években, ott is győzött. Imádták a nézők, mert a többi versenyző léptetett, Abonyi Imre vágatott. Mondhatom: lovainak szárnya nőtt. Szobrász barátom meséli: annyit látott a verseny-

ből, a lovak állnak, majd ki tudja, milyen apró jelre gyönyörű vágtaiba kezdenek. S ki tudja, milyen apró jelre, nevük szólítására? másra, a célban megállnak. Ő gyeplőrángatást, ostorsuhogatást nem látott. Szinte művészi önműködést csak.

Szerette Abonyi Imrét az angol királyi udvar. Fülöp herceg barátja volt, teljes királyi fogatszerszámot küldött ajándékba. Hívták magába a királyi udvarba is. Vendégnek, barátnak, fogathajtónak, úri löcsiszárnak – ki tudja, minek. Parádéskocsisnak. De Ő nemet intett, holtáig Bugacon maradt. Talán a pusztá, ahol lovai röpdülni tudnak, talán az tartotta ott. Talán a szikso virága. Talán a sziki őszirózsa.

HÚSVÉT

Március elején nagy tél volt még. Csak a hóvirág bátorkodott elő, s vagy állván, él-
vén megmaradt vagy valami bakancs letapodta.

Szent Péter akkor magához kérte Sándort, s azt mondotta neki, hogy menjen le a földre, vigyen magával egy zsák meleget. Sándor el is indult, de csak az első csap-
székig jutott, ott letette a zsákot, s bort kért magának, de sokat! Itta a jó bort, tüzeset, pirosat. Vagy itta a rossz, vizezett bort, rontott bort? – nem is tudom. Nem is tudom, hogy hamisították-e a bort akkoriban az emberek. Meleghezünk csak itta, itta a bort, a zsákról megfeledkezett.

Szent Péter akkor magához kérte Józsefet, s azt mondotta neki, hogy menjen a földre, vigyen magával egy zsák meleget. József el is indult, de csak az első égi csap-
székig jutott, ott letette a zsákot, meglepődött s meg is örült, hogy Sándort ott találta, s bort kért maguknak, de sokat! Itta a jó bort, tüzeset, pirosat a két vándor. Vagy itta a rossz lórét – nem is tudom. Meleghezőink csak itták, itták a bort, a zsákról megfeledkeztek.

Szent Péter akkor magához kérte Benedeket, s azt mondotta neki, hogy menjen le a földre, vigyen magával egy zsák meleget. Benedek el is indult, s az első égi csap-
székig eljutott, ott gyanút fogott, s benézett. Sándort, Józsefet, a két borisszát ott találta, épp bort kértek maguknak, tüzeset, pirosat. Benedek akkor megdühödött, s borukat az asztalról lesöpörte. Folyt szét a bor az égi utakon, mint a pirkadó nap, a felhők között piros csíkot hagyott.

Benedek akkor fülön fogta a két borisszát, s zsákjukat is vállukra adta, s immár elindultak a földre, a három jómadár, kik a naptárban is együtt járnak, elindultak a földre, zsákjukban elhozni a meleget.

Hogy fölengedjen a fagy, hogy fölengedjenek az emberi szívek. Nagyanyám kertjében is ébredni kezdtek akkor a virágok: nárcisz, jázmin, ibolya, tulipán. A legények alig várták már húsvétot, számolták a napokat, s a lányok is készülődtek, minden csúf lány festette magát, mert félt, hogy a locsolásból másként kimarad. Nem is locsolás volt az, hanem kiöntés. A csapatba verődött fiúk talán még a pálinkától is fölbátorod-
ván, kirángatták szobájukból a lányokat, s vödör vízzel öntötték őket nyakon. Szegény lányok, alig győztek ruházkodni, szárítkozni.

Húsvét hozta el a gyöngy nevetést is, s a megfázást is, homlokfájást, tüdőgyulladást.

S nagyanyám kislányához, ki úgy lehet, a legszebb lány volt akkor a környéken, érkezett egy magányos ködlovag. Egyedül jött, nem portyázó csapatokkal, nem ontotta a pálinkagőzt, s apró kölnis üvegéből csipetnyi kölnit hintett csak. Ő lett az én apám.

Ő volt az én apám.

Már mindent belepett a feledés, már mindent benőtt a fű.

De ha néha arra járok, a fű tengeréből még mindig felüti fejét a virág, még mindig látom, itt volt a kert, nyílik az ibolya, nyílik a jácint.

RÖPKE RÉT

Eső volt, sok eső, április végi, májusi eső. S megújult a házunk előtti tenyérnyi rét. Rét és kert, fái is enyémeek: akác, nyár, nyír, gesztenye. A gesztenyefát magról ültetem, magról? – gesztenyéjéről! amelyet Jókai istenhegyi kertjében emeltem fel a földről.

De nekem mégse a fák adják az igazi varázslatot, hanem a gyepszőnyeg, a rét. A füves, gazos rét, mely hónapról hónapra megújul, s új szépségeit mutatja. Fűvek ezek csak, gyomok, gazocskák. De miféle virágzó szépségek és nyelvi csodák.

A mécsvirág ha kinyílik, persze Radnótira gondolok, Ő írta versbe. Mily hétköznapi, mily kásza alá való, mily cipőtalp alá való, mily tankok lánctalpa alá való kicsi virágocska. Ócska virágocska, s mégis mily gyönyörűség. Valóban, virágja formáját tekintve: mint egy mécses. Neve költészet magában is, költőnk előtt is költő volt, aki nevére rátalált: mécsvirág.

Anyanyelvünk tíz legszebb szavát majd e gyomocskák, fűvek, gazok között megkeresem, s meg is találok. A mécsvirág egyik lesz, a pásztortáska a másik. A pásztortáska virágzik, láttam. Láttam fehér ernyőjét, láttam furcsán formált levelét, talán ennek formája a pásztori táska? Láttam apró, fehér virágját, amely nem megmutatja, nem pompáztatja magát, inkább rejtezik.

De ezen a héten kertemtől, kertem pázsitjától külön ajándékot is kaptam, óriási záporok után. A vizek, tócsák, tocsogók növényeit, amelyek eddig messze elkerültek. Nézem és számba veszem őket: erdei turbolya, réti legyezőfű, nagy völgycsillag, hasznos földitömjén.

A hasznos földitömjén azért hasznos, nevében is, mert gyógynövény.

S a völgycsillag: legszebb szavaink között ő is helyet kér, a csokor pedig, az erdei turbolya csokra, melyet hosszú szárral gyűjtöttem, már asztalomon, vázámban.

Ernyős virágok. Virágaikat úgy lebegtetik, mint valami ejtőernyőt. Mint millió léggömböt, melyek mindjárt megemelik, elröptetik az egész talpunk alatti mezőt, rétet.

Röpke rét. Röpke lét.

1998–1999